

**DOORSTARTEN,
REPAREREN,
INVESTEREN.**

Een New Deal voor de Nederlandse economie en samenleving

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING 3

HOOFDSTUK 1

Een New Deal voor de Nederlandse economie 5

DOORSTARTEN 7

REPAREREN 11

INVESTEREN 18

HOOFDSTUK 2

Maatschappelijk herstel - Nederland zijn we samen 23

VERANTWOORDELIJKHEID 26

SOLIDARITEIT 33

SAAMHORIGHEID 38

“Ik ben een optimist en een realist.
Ik ben ervan overtuigd dat Nederland
sterker uit deze crisis kan komen als
we nu de juiste keuzes durven maken.
Daarom moeten we nu doorpakken!”

WOPKE HOEKSTRA

EN NU DOORPAKKEN!

Begin 2020 stond Nederland er nog goed voor. De werkloosheid was historisch laag, de koopkracht steeg en de staatsschuld daalde. Mondiaal waren er zorgen over de Brexit en nieuwe handelsconflicten, maar in eigen land bereikten in 2019 de klimaattafels nog een historisch klimaatakkoord en sloten de sociale partners na jarenlange onderhandelingen een belangrijk pensioenakkoord. De politiek had haar handen vol aan de stikstof en PFAS. Maar niets wees erop dat een veel grotere crisis aanstaande was.

Het virus begon in China, maar kreeg in mum van tijd de hele wereld in haar greep. Winkels, cafés en restaurants moesten dicht, theaters en bioscopen sloten de deuren. Treinen bleven leeg en vliegtuigen aan de grond. Met thuiswerken en videobellen werkten mensen door, maar in de maakindustrie viel de productie voor een deel stil omdat de aanvoer in de keten stakte.

Corona begon als een gezondheids crisis. Het virus had het gemunt op de meest kwetsbaren, maar raakte de hele samenleving. Om de overbelasting van de IC's te voorkomen ging het hele land tot twee keer toe in een *lockdown*. We leefden mee met de mensen in de zorg en de mensen die ziek werden of een naaste verloren door het virus. De psychische belasting voor jong en oud was aanvankelijk minder zichtbaar, maar zal de komende jaren nog onze volle aandacht vragen.

De impact van de maatregelen om het virus onder controle te krijgen bleef niet beperkt tot de zorg. De gezondheids crisis sloeg over naar de economie en de samenleving.

De *lockdowns* raakten duizenden ondernemers, bedrijven en instellingen. Met uitgebreide noodpakketten schoten we hen te hulp. Veel zelfstandigen verloren hun inkomen en waren aangewezen op inkomensondersteuning van de overheid. De sluiting van de scholen, theaters, sportverenigingen en tal van andere instellingen legde ook het maatschappelijk leven voor een belangrijk deel stil.

Daarmee is de crisis na de crisis een feit. Nederland wacht een zware economische terugval, ook als we de verspreiding van het virus snel onder controle krijgen door een uitgebreid programma van vaccinaties, testen en

traceren. Als het stof is neergedaald krijgen we een beter beeld van de precieze omvang van de crisis. Maar feit is dat Nederland een plan nodig heeft om de economie en de samenleving weer op gang te brengen. Een plan en een visie op het Nederland na corona.

Regeren is vooruitzien. Ik heb geleerd dat je vooruit moet denken, zaken moet voorbereiden voor later. Het nieuwe Nederland na corona vraagt om andere keuzes. Het virus is een keerpunt dat ons land de kans biedt om de economie sterker, eerlijker en groener te maken en de samenleving te versterken. We gaan niet terug naar hoe het was, maar we benutten het moment om te repareren wat in de afgelopen jaren op zijn beloop is gelaten of is scheefgegroeid en te investeren in een betere toekomst.

Onze *New Deal* voor Nederland bestaat uit twee delen: een plan voor de doorstart van onze economie en een plan voor het herstel van de samenleving. We brengen de basis op orde en pakken door. Met kleine en grote voorstellen: een doorstartstrategie voor het MKB en familiebedrijven; een verdubbeling van het Nationaal Groeifonds om de innovatie van toekomstige verdienmodellen aan te jagen en een maatschappelijke diensttijd om jongeren te leren leven in een samenleving, waarin ieder van ons een dubbele verantwoordelijkheid heeft.

Roosevelt's *New Deal* was een uitgebreid sociaal en economisch hervormingspakket om Amerika uit de diepe crisis van de jaren dertig van de vorige eeuw te loodsen. De *New Deal* deed wat het moest doen en was op vele fronten baanbrekend voor de Amerikaanse samenleving. Het was een uniek voorbeeld van leiderschap, optimisme en vertrouwen in eigen kunnen, dat we ook nu weer nodig hebben.

Ik ben een optimist en een realist. Ik ben ervan overtuigd dat Nederland sterker uit deze crisis kan komen als we nu de juiste keuzes durven maken. We hebben de kennis en expertise in huis. We zijn koploper op tal van terreinen en we hebben ook bij eerdere crises aangetoond over de wilskracht te beschikken om ook deze crisis te boven te kunnen komen.

Daarom moeten we **NU DOORPAKKEN!**

Wopke Hoekstra

HOOFDSTUK 1

**EEN NEW DEAL VOOR DE
NEDERLANDSE ECONOMIE**

INLEIDING

In het denken van het CDA is de economie nooit een doel op zich. We werken om goed te kunnen leven, in plaats van te leven om te werken. De economie is een middel om het goede leven met elkaar mogelijk te maken. In de economie verdienen ondernemers en werknemers met elkaar de middelen, waarmee we als samenleving een hoog niveau van zorg, onderwijs en andere publieke voorzieningen kunnen realiseren.

Daarom raakt deze economische crisis onze manier van leven en het vertrouwen van mensen in de toekomst. We moeten zorgen voor een krachtig economisch herstel om de welvaart zeker te stellen, voor onze generaties en de generaties die na ons komen.

We moeten zorgen dat we als Nederland weer de wind in de zeilen krijgen om banen te behouden, nieuwe buffers op te bouwen en ondernemers weer perspectief te bieden. Dit moeten we slim doen zodat we met dezelfde investeringen ook het klimaat verbeteren, nieuwe kansen creëren en onze positie op de wereldmarkt behouden en versterken.

Onze *New Deal* voor de Nederlandse economie bestaat uit drie stappen.

Op korte termijn is de eerste stap een doorstartstrategie om vooral de kleinere ondernemers en familiebedrijven te helpen om de draad weer op te pakken. Zij hebben in deze crisis fors ingeteerd op hun buffers en kunnen niet wachten om te doen waar ze het beste in zijn: ondernemen.

De tweede stap is dat we doorpakken om structurele onzekerheden die de afgelopen tien jaar zijn ontstaan in de Nederlandse economie te repareren: op de arbeidsmarkt, de woningmarkt en de toekomst van de jongere generaties.

De derde stap is om onze economie klaar te maken voor de toekomst: sterker, eerlijker en groener. We moeten weer groots durven denken, kansen benutten en investeren in de nieuwe verdienmodellen van de toekomst. Investeren om onze welvaart ook voor toekomstige generaties zeker te stellen. Dit vraagt om een ambitieuze visie op ons toekomstig verdienvermogen op basis van innovatie, kennis, moderne technologie én duurzaamheid.

DOORSTARTEN

Op korte termijn is een doorstartstrategie nodig om vooral de kleinere ondernemers te helpen om de draad weer op te pakken. Zij hebben ingeteerd op hun buffers en kunnen niet wachten om te doen waar ze het beste in zijn: ondernemen.

1. DOORSTARTEN

Als je met hard werken en voor eigen risico een eigen zaak hebt opgebouwd en van de ene op de andere dag op last van de overheid de deuren moet sluiten stort je wereld in. Gevoelens van onrecht en machteloosheid strijden om voorrang. Je voelt je verantwoordelijk voor je medewerkers, die je niet zo maar naar huis wilt sturen. Je spreekt je buffers aan en rekest vooruit hoelang je dit vol kunt houden. De noodsteun biedt verlichting, maar dekt nooit alle kosten. Elke persconferentie wacht je weer op de bevrijdende boodschap. Je wilt door.

Dit is het verhaal van heel veel ondernemers in ons land. Kleine ondernemers en zelfstandigen die keihard door de crisis zijn getroffen. Grote ondernemingen hebben vaak flinke financiële reserves en ruimere mogelijkheden om de klap op te vangen. Maar juist veel winkeliers, restauranthouders, kappers en andere MKB'ers zagen hun droom in duigen vallen.

Daarom verdienen zij als eerste onze steun. Als samenleving moeten we hen ook de komende jaren extra zuurstof bieden om op adem te kunnen komen en een nieuwe toekomst voor hun zaak zeker te stellen. Met vrijstellingen, innovatieprikkelers en verliescompensatie. Zeker voor de lokale en regionale gemeenschappen zijn deze MKB'ers en familiebedrijven onmisbaar. Ze zijn de grootste werkgever in ons land, maar zeker zo belangrijk omdat ze geworteld zijn in de eigen gemeenschap.

Wij willen hen helpen. Met maatwerk en concrete oplossingen. Om te zorgen dat deze ondernemers weer kunnen ondernemen en als motor van de lokale en regionale economie kunnen draaien. Wij presenteren een maatwerkpakket van hele concrete maatregelen om juist deze ondernemers bij te staan in de doorstart van hun onderneming.

MAATWERK VOOR HET MKB EN FAMILIEBEDRIJVEN

MKB HERSTELFONDS: we stellen een herstelfonds in voor het MKB en middelgrote familiebedrijven, waarmee op maat betalingsregelingen en tijdelijke vrijstellingen kunnen worden gefinancierd, zodat ondernemers lucht krijgen en kunnen doorpakken.

STOPPERSLENING: we willen een stoppersregeling voor bedrijven die ondanks de noodsteun toch moeten stoppen. Met deze leningen neemt de overheid de schuld van de ondernemer over en worden kleinere (mkb-)schuldeisers in de keten ontzien. Voor de ondernemer kan deze regeling een nieuwe start zijn.

OVERBRUGGINGSKREDIET: we vergroten de bekendheid van overbruggingskredieten zodat meer ondernemers van deze regelingen gebruik kunnen maken.

FINANCIERING: we stellen extra middelen en ondersteuning beschikbaar voor alternatieve non-bancaire financiers, zoals Qredits, die vaak makkelijker en sneller kleine kredietaanvragen financieren.

INNOVATIE: we verruimen de WBSO tijdelijk met 250 miljoen per jaar en 100 miljoen structureel, zodat meer MKB- en familiebedrijven in aanmerking kunnen komen voor een tegemoetkoming in de loonkosten van medewerkers die zich richten op innovatie en R&D.

INNOVATIEBOX: we verruimen ook de innovatiebox tijdelijk met 250 miljoen per jaar (en 100 miljoen per jaar structureel) om innovatieve duurzame investeringen aan te jagen.

BELASTINGRENTE: om te voorkomen dat ondernemers tegen extra belastingschulden oplopen houden wij de invorderingsrente en belastingrente ook na 2021 op een verlaagd tarief van 2%.

WERKKOSTENREGELING: wij houden de tijdelijke verhoging van de werkkostenregeling voorlopig in stand, zodat werkgevers niet hoeven te besparen op vergoedingen aan hun medewerkers.

WILLEKEURIGE AFSCHRIJVING: ondernemers kunnen investeringen tot 10 miljoen euro tijdelijk willekeurig of vervroegd afschrijven tot maximaal 50% van de kostprijs per jaar. Dit levert ondernemers een liquiditeits- en rentevoordeel op.

VERLIESCOMPENSATIE: wij willen een tijdelijke verruiming van de mogelijkheden om verliezen over de jaren 2020 en 2021 tot een maximum van 5 miljoen per jaar tot zes jaar terug te verrekenen. Ook dit levert ondernemers extra liquiditeit- en rentevoordeel op.

BEDRIJFSOPVOLGING: juist nu is het belangrijk voor familiebedrijven dat de bedrijfsopvolging snel en soepel geregeld kan worden. Daarom willen wij de BOR behouden en vereenvoudigen, zodat de Belastingdienst de fiscale vrijstelling voor een opvolging kan regelen.

VAST CONTACTPERSOON: voor de fiscale aspecten van dit pakket en de reguliere belastingzaken zorgen wij bij de regiokantoren van de Belastingdienst voor een vast contactpersoon voor MKB- en familiebedrijven. Een vast contact kan snel en terzake maatwerk en advies geven.

REPAREREN

We willen doorpakken om structurele onzekerheden die de afgelopen tien jaar zijn ontstaan in de Nederlandse economie te repareren: op de arbeidsmarkt, de woningmarkt en de toekomst van de jongere generaties.

2. REPAREREN

Nederland speelt als klein land een grote rol op de wereldmarkt. In tal van sectoren zijn wij vernieuwers en koplopers. Dat geldt voor onze agrarische bedrijven, de foodsector, de weg- en waterbouw, maar ook voor innovatieve sectoren als de IT, *design* en *life sciences*. We koppelen een hoog kennisniveau en een goed opgeleide beroepsbevolking aan moderne productiefaciliteiten en een hooggekwalificeerde dienstensector.

Die ondernemersdrang is de basis onder een stabiel en hoog welvaartsniveau, dat ons land maakt tot een van de meest welvarende landen ter wereld. De Nederlandse belofte is de belofte van de vooruitgang. Zo groeiden kleine ondernemers zoals Phillips en ASML uit tot wereldleiders en werden Rotterdam en Schiphol belangrijke wereldhavens. Regionale groeiclusters zoals de Energy Valley in het Noorden, Food Valley in Midden-Nederland en Brainport Eindhoven brachten nieuwe economische welvaart. Op deze economische pijlers groeide in ons land een stabiele en sterke middenklasse uit tot de ruggengraat van onze samenleving.

Toch staat die Nederlandse belofte steeds meer onder druk. De liberale gedachte dat we allemaal beter af zijn als ieder vooral zijn eigen belangen nastreeft heeft ons niet alleen welvaart opgeleverd, maar in toenemende mate ook onzekerheid. De arbeidsmarkt biedt werkenden steeds minder zekerheid, de woningmarkt piept en kraakt en opeenvolgende schandalen lieten zien hoezeer vooral grote bedrijven losgezongen zijn van de samenleving, waar ze altijd deel van uit maakten.

In een ultieme poging om nog iets van grip te houden op deze snel veranderende en steeds ingewikkeldere wereld schieten politiek en overheid door in een brij aan regels, controles en registraties. Daarmee kreeg de gewone burger het slechtste van twee werelden: de kilte van de markt en de bureaucratie van de overheid. Die onzekerheid vertaalde zich in een latente maatschappelijke onvrede, die vooral de laatste jaren meer aan de oppervlakte komt.

Nu we op het punt staan om onze samenleving weer open te gooien en we belangrijke keuzes maken voor onze toekomst, moeten we deze weeffouten herstellen. Het bijwerken van de rafelrandjes is niet genoeg. Op meerdere terreinen moeten we durven kiezen voor nieuwe oplossingen.

ZEKERHEDEN HERSTELLEN OP DE ARBEIDSMARKT

Voor veel mensen is de arbeidsmarkt een *race to the bottom* geworden, waar de zekerheid van een vast contract of een fatsoenlijk inkomen geen vanzelfsprekendheid meer is. Op een nulurencontract kun je geen toekomst bouwen, laat staan jezelf of een gezin onderhouden. Dat geldt ook voor duizenden ZZP'ers die in de crisis als eerste hun werk en daarmee hun inkomen verloren.

Wij willen dat een vaste baan weer de norm wordt, zodat iedereen die zich inzet ook de waardering, beloning en zekerheid krijgt die hoort bij een fatsoenlijke baan. Wij laten de ruimte voor zelfstandigen die als ZZP'er willen ondernemen of een eigen bedrijf beginnen, maar beschermen de mensen die daar niet uit zichzelf voor kiezen. Simpel gezegd: een maaltijdbezorger of verpleegkundige is geen ondernemer. Die hebben recht op een normaal contract.

Om een fatsoenlijk inkomen te verzekeren verhogen we het minimumuurloon en verlagen we de inkomstenbelasting. Concreet betekent dit dat iemand met een minimumloon die 40 uur werkt er 11% bruto op vooruitgaat. En netto nog veel meer, omdat werken moet lonen. Daarnaast komt er een arbeidsongeschiktheidsverzekering voor alle werkenden. Voor mensen die al lang niet aan het werk komen bieden we basisbanen en voor mensen die meer begeleiding nodig hebben richten we nieuwe Sociaal Ontwikkelbedrijven op.

Wij willen geen oneerlijke concurrentie op arbeidsvoorwaarden. Daarom pakken we misbruik en schijnconstructies aan, waarmee werknemers uit andere EU landen hier onder de CAO komen werken.

Tot slot zorgen we dat wat we met elkaar verdienen eerlijker wordt verdeeld. Zeker de middenklasse heeft de laatste jaren te weinig geprofiteerd van de economische groei. Daarom zorgen we voor lastenverlichting door het laagste tarief in de inkomstenbelasting te verlagen. Zeker in een crisis van deze omvang is het een kwestie van solidariteit dat de sterkste schouders de zwaarste lasten dragen. Daarom vragen we van de hoogste inkomens een tijdelijk extra toptarief en vragen we van bedrijven die juist in de crisis extra winst hebben gemaakt een solidariteitsbijdrage. Zo zorgen we dat ook de lasten van de crisis eerlijker worden verdeeld.

ZEKERHEID VAN EEN EIGEN WONING

Een van de terreinen waar de markt in de afgelopen jaren zichtbaar tekort is geschoten is de woningmarkt. Het woningtekort loopt inmiddels op tot boven de 300.000. Er zijn teveel regels en te weinig concrete bouwplannen. Daardoor is in veel regio's een koopwoning voor jongeren, starters of gewone gezinnen onbetaalbaar geworden en is de wachttijd voor een sociale huurwoning opgelopen tot vele jaren.

Wij komen met een Nationaal Woonplan, waarmee we in tien jaar tijd het tekort aan woningen terugdringen. We maken plannen voor tenminste 1 miljoen nieuwe woningen. In het hele land. Hiermee slaan we meteen een forse slag in de verduurzamingsopgave voor de woonsector.

Om tempo te maken moet het Rijk de regie terugnemen en maken we van Volkshuisvesting weer een publieke taak onder regie van een nieuwe minister voor Wonen. Landelijk worden locaties aangewezen voor grootschalige woningbouw in de vorm van nieuwe wijken of - als het nodig is - een nieuwe stad. Met de aanleg

van nieuw spoor en wegen ontsluiten we nieuwe regio's om te wonen en te werken.

We stellen woningcorporaties weer in staat om invulling te geven aan hun kerntaak: het zorgen voor betaalbare woningen, ook voor de middenklasse. Daarvoor wordt de verhuurdersheffing afgeschaft en verruimen we de regels voor nieuwe woonvormen als kantoorbewoning, tiny houses of tijdelijke houtbouw.

Een kwart van de nieuwbouwwoningen is speciaal bestemd voor jongeren en starters. Hiervoor introduceren we een nieuwe vorm van premie A-koopwoningen en verruimen we de financieringsmogelijkheden voor startersleningen.

PERSPECTIEF VOOR JONGE GENERATIES

Kennis en onderwijs zijn de sleutels voor de economie van morgen. Daarom kunnen wij het ons niet permitteren dat het onderwijs achteruitgaat. Toch is dat wel het geval: basisvaardigheden als rekenen, lezen en spellen zijn de afgelopen tien jaar achteruitgegaan. Het lerarentekort neemt toe en het leenstelsel belemmert veel scholieren en studenten om zorgeloos door te leren voor hun eigen toekomst.

Juist de jongeren van nu worden extra hard getroffen door de coronacrisis. In wat de bloei van hun leven moet zijn zitten zij noodgedwongen thuis. Dit is voor hen zelf afzien en doorbijten, maar raakt ook hun kansen in hun verdere leven. Wij willen voorkomen dat zij opgroeien als de coronageneratie die in hun verdere leven minder kansen krijgen dan de generaties voor hen. We voorkomen dat de achterstanden doorwerken in de rest van hun schooltijd en latere loopbaan. Dit geldt in het bijzonder voor die kinderen en jongeren die het wegens een moeilijke huissituatie toch al moeilijker hadden.

Daarom moeten we volop investeren in kennis en onderwijs. Van de basisschool tot het fundamenteel wetenschappelijk onderzoek. We bieden scholen de mogelijkheid om te experimenteren met de introductie van een groep 0, speciaal voor die kinderen die anders met een achterstand aan de basisschool beginnen. We investeren in de leesvaardigheid, in een betere beloning van leraren om talent aan te trekken en te laten bloeien, en een betere opleiding van schoolleiders en schooldirecteuren. Het selectiemoment voor leerlingen stellen we zo lang mogelijk uit. Voor de PABO-opleiding behouden we de korting op het collegegeld in het eerste jaar. Zowel in het MBO als in het HO breiden we opleidingen en vakken in bèta-technieken uit. We voeren een nieuwe basisbeurs in zodat

iedere scholier zonder angst voor grote schulden kan doorleren. Studenten die de afgelopen jaren hebben moeten lenen worden hiervoor gecompenseerd.

In de economie van morgen hou je niet op met leren als je je diploma hebt gehaald. Daarom komen we met een nieuw stelsel van leerrechten, waarmee iedere werknemer tijdens de hele loopbaan kan bijscholen of omscholen als dat nodig is. Afspraken over scholing en de opbouw van leerrechten worden een onderdeel van iedere aanstellingsovereenkomst en bij cao-onderhandelingen. De overheid levert een specifieke bijdrage van 4000 euro per persoon aan de opbouw van leerrechten voor lager en middelbaar opgeleiden (MBO'ers), zodat ze vanaf hun eerste baan de mogelijkheid hebben om zichzelf te blijven ontwikkelen.

Om te voorkomen dat de scholieren en studenten van nu blijvende achterstanden houden door de crisis, steunen wij van harte het voorstel van het kabinet voor een Nationaal Programma Onderwijs. Bijlesprogramma's, extra ondersteuning en een korting op het collegegeld zijn daarvoor goede aanzetten.

ZORGEN DAT ONDERNEMERSCHAP WEER LOONT

Bovenop het pakket maatregelen om vooral de kleine ondernemers te helpen in hun doorstart willen we ook het lange termijn ondernemerschap stimuleren. Al voor de crisis maakte de overheid ondernemen steeds lastiger. Met steeds nieuwe regels, zinloze registraties en minutieuze controles.

Wij willen ondernemers laten doen wat ze het beste kunnen en het liefste doen: ondernemen en groeien. Wij weten dat iedere euro die we in dit land uitgeven aan zorg, onderwijs of andere belangrijke zaken eerst door ondernemers en hun medewerkers moet worden verdiend. Zij zorgen voor innovatie en voor werkgelegenheid.

Daarom willen wij ondernemers meer ruimte geven en werkgeverschap weer aantrekkelijk maken, zodat ondernemers weer kunnen groeien en sneller mensen in dienst kunnen nemen. Daarom verlagen wij de werkgeverspremies op arbeid, verkorten we de loondoorbetaling bij ziekte tot 1 jaar voor kleine bedrijven in het MKB en introduceren wij een bonus voor iedere ZZP'er die een eerste werknemer in dienst neemt.

ONDERMIJNING VAN ONZE ECONOMIE AANPAKKEN

De paradox van onze open economie is dat ook de georganiseerde misdaad baat heeft bij de uitstekende vestigingsvoorwaarden van ons land. In toenemende mate

vormt de ondermijning en de vermenging van de onderwereld en de bovenwereld een bedreiging voor onze rechtsstaat en onze welvaart. De misdaad profiteert niet alleen van het liberale gedoogbeleid en de milde straffen, maar ook van onze economische infrastructuur; van de zeehavens tot de Zuid-as.

Wij investeren structureel 1 miljard per jaar om de ondermijning aan te pakken en de misdaad terug te dringen. Dit geldt voor de zware georganiseerde (drugs) criminaliteit, maar ook voor nieuwe vormen van cybercrime, online oplichting en zeer complexe vormen van fraude en witwasconstructies.

INVESTEREN

Onze economie willen we klaarmaken voor de toekomst: sterker, eerlijker en groener. We moeten juist nu weer groots denken, kansen benutten en investeren in de nieuwe verdienmodellen van de toekomst.

3. INVESTEREN

Regeren is vooruitzien. Daarom kijkt deze *New Deal* verder dan de doorstart- en de reparatieplannen in de eerste twee paragrafen. De toekomst die voor ons ligt brengt nieuwe uitdagingen. Kansen en risico's die we nu al onder ogen moeten zien. Met de doorstart na corona kunnen we nu richtinggevende keuzes maken om de Nederlandse economie sterker, eerlijker en groener te maken. De verandering die we willen, begint bij de keuzes die we zelf maken.

Een belangrijk instrument hierbij is het nieuwe Nationaal Groeifonds, dat door het huidige kabinet in het leven is geroepen. Dit fonds, gericht op innovatie, kennisontwikkeling en infrastructuur is een motor van economische groei waarmee we als solide economie de komende jaren 20 miljard kunnen investeren. Wat ons betreft blijft het daar niet bij. Deze 20 miljard is pas het begin. Wij willen deze kans niet laten lopen en zetten in op een verdubbeling van het Nationaal Groeifonds met nog eens hetzelfde bedrag. Dit betekent dat we tot en met het jaar 2030 nog eens 20 miljard extra investeren in vijf tranches van 4 miljard vanaf 2026.

Die verdubbeling verbinden we wel aan één strikte voorwaarde. Het Nationaal Groeifonds is niet bedoeld voor politieke hobby's of reguliere overheidsuitgaven. Het fonds is uitsluitend bedoeld voor projecten en innovaties, die bijdragen aan het toekomstig verdienvermogen van ons land. Onze strategie is de koek te vergroten, zodat we in de toekomst genoeg inkomsten hebben om de stijgende kosten voor onder meer de vergrijzing, de klimaattransitie en het behoud van onze welvaart zeker te stellen.

Op die manier houden we de overheidsfinanciën onder controle en schuiven we geen problemen door naar de volgende generatie. Dat is modern rentmeesterschap.

INNOVATIE VAN NEDERLANDSE BODEM

Nederland is altijd een land geweest van ontdekkers en uitvinders. Van de microscoop van Antoni van Leeuwenhoek tot de cd's van Philips en het coronavaccin van Janssen uit Leiden. Die drang naar vernieuwing en innovatie biedt volop kansen voor de economie van morgen.

Wij moeten gerichte keuzes maken in de technologie van morgen en kijken naar de meest kansrijke verdienmodellen voor de toekomst. Hier liggen kansen voor slimme *start-ups* en *scale-ups*, op het terrein van nanotechnologie, fotonica, kunstmatige intelligentie, 3D en *bio science*. We moeten investeren in de digitale infrastructuur (waaronder glasvezel met snel internet in heel Nederland), *cybersecurity* en fundamenteel wetenschappelijk onderzoek naar onbekende oplossingen voor de toekomst. Alleen met de ambitie koploper te blijven in de moderne technologie kunnen we onze sterke positie op de wereldmarkt behouden en de concurrentie met opkomende economieën aan. Hier is het Groeifonds voor bedoeld. Dit vraagt om kortere, snelle procedures, moderne wet- en regelgeving en politici die keuzes durven te maken voor de toekomst van ons allen.

EEN DUURZAME EN SCHONE TOEKOMST

We merken steeds meer aan den lijve dat ons klimaat opwarmt. De hete zomers, stevige stortregens en permanente weerrecords zijn het bewijs. We hebben een doorbraakstrategie nodig om deze duurzaamheidsopgave het hoofd te bieden, voor onszelf maar zeker voor de generaties die na ons komen. Door te investeren in nieuwe technologie en innovatie maken we de energietransitie van fossiele naar schone energie mogelijk, waarbij we kiezen voor oplossingen die haalbaar en betaalbaar zijn. We bieden concrete oplossingen voor burgers, bedrijven en de agrarische sector om zelf hun bijdrage te leveren.

Wij komen met een groot isolatie- en energiebesparingsprogramma voor woningen, waarin alle bestaande regelingen worden gebundeld. Daar bovenop investeren we de komende tien jaar nog 2 miljard in subsidies voor gerichte investeringen in de eigen woning. We reserveren 1 miljard voor de ambitie om onze industrie tot de meest duurzame ter wereld te maken en eenzelfde bedrag om de agrarische sector verder te vergroenen.

We gaan onderzoek doen naar nieuwe en schonere energiebronnen, zoals synthetische brandstof. In elke provincie kiezen we een icoonproject om burgers en bedrijven te stimuleren om eigen initiatieven te ontwikkelen. In de energietransitie houden we alle opties open. We stimuleren de overstap naar waterstof en investeren in waterstofinfrastructuur. We bouwen tenminste twee nieuwe kerncentrales om niet alleen afhankelijk te zijn van zon en wind.

KANSEN VOOR DE REGIONALE ONTWIKKELING VAN HEEL NEDERLAND

Nederland is een van de dichtstbevolkte landen in de wereld. Toch is het

probleem niet dat de ruimte schaars is, maar vooral heel ongelijk verdeeld. De grote steden in de Randstad zijn overvol en voor steeds meer mensen en bedrijven onbetaalbaar en onbereikbaar. In de regio ligt de ruimte om te wonen en te werken, zeker nu we na de crisis vaker vanuit huis of op afstand blijven werken.

Daarom kiezen wij voor spreiding van de economische kracht over heel Nederland. Met de aanleg van een binnenlands hogesnelheidsnetwerk, nieuwe wegen en andere infrastructuur ontsluiten we nieuwe gebieden. Voor de economische ontwikkeling denken we in nieuwe en bestaande clusters van bedrijven, kennisinstellingen en overheden, zoals rond Brainport Eindhoven, *Food Valley* in Midden-Nederland of Chemelot in Limburg.

Met een actief spreidingsbeleid en de inzet van de regiodeals gaan wij bedrijven, overheids- en onderwijsinstellingen beter over het land verspreiden om de economische ontwikkeling aan te jagen. In de grensregio's liggen extra mogelijkheden voor de verbindingen met de landen om ons heen en de rest van Europa.

EEN NIEUWE INDUSTRIEPOLITIEK

Als een van de belangrijke lessen van corona kiezen we voor een nieuwe industriepolitiek. In Nederland en Europa. Zowel voor de maakindustrie, de foodsector als voor de productie van geneesmiddelen en hulpmiddelen willen we niet langer afhankelijk zijn van landen ver weg, maar gebruik maken van de schaalgrootte en de kracht van de Europese interne markt. Met een nieuwe *made in Europe* strategie halen we de belangrijkste productie terug en beschermen we de leveringszekerheid van vitale producten en diensten. We beschermen onze eigen industrie tegen oneerlijke concurrentie op basis van lagere kwaliteitsnormen, productdumping of oneerlijke staatssteun. We versoepelen de Europese aanbestedingsregels zodat kleine en grote opdrachten bij voorkeur ten goede komen aan Nederlandse of Europese bedrijven. Dit geldt ook voor de Nederlandse defensie-industrie, die we willen behouden en versterken.

EEN BETERE ZORG VOOR ONZE TOEKOMST

Deze *New Deal* strategie vindt zijn oorsprong in de coronapandemie, waar we nu nog midden in zitten. Het virus heeft ons opnieuw geleerd te zien hoe kostbaar en kwetsbaar onze gezondheid is. Wetenschappers gaan ervan uit dat we moeten leren leven met het virus en mogelijke nieuwe varianten van het virus. Zelfs als

in de loop van dit jaar heel Nederland is gevaccineerd, is het virus nog niet verdwenen en kunnen nieuwe mutaties leiden tot nieuwe risico's.

Daarom moeten we meer investeren in de zorg, zowel in onderzoek als in capaciteit. Om de achterstanden in de reguliere zorg op korte termijn weg te werken en de samenleving weerbaar te maken voor een nieuwe uitbraak. We moeten de implicaties doordenken van een nieuwe samenleving-met-corona. Om te voorkomen dat we bij een volgende uitbraak opnieuw belanden in een *lockdown* en het economisch herstel in de knop wordt gebroken. We investeren in een permanente voorraad van geneesmiddelen, hulpmiddelen en een eigen productiecapaciteit voor geneesmiddelen voor de Europese markt. We investeren daarnaast fors om de IC-capaciteit uit te breiden.

We gaan de komende jaren fors inzetten op investeringen in nieuwe innovatie en technologie in de zorg, juist ook om te zorgen dat de zorg in de toekomst betaalbaar blijft. We gaan 100 miljoen extra investeren in medisch onderzoek en behandelingen om de 3 top volksziektes in Nederland te bestrijden: kanker, obesitas en Alzheimer.

HOOFDSTUK 2

**MAATSCHAPPELIJK HERSTEL
NEDERLAND ZIJN WE SAMEN**

INLEIDING

Corona is een kantelpunt in de geschiedenis van ons land en de wereld om ons heen. De gevolgen van de pandemie en de *lockdowns* treffen niet alleen de economie, maar ook de samenleving.

Heel veel mensen voelen dat het anders moet. De hoop op verandering is groot. Het verlangen naar een ander Nederland en een beter Nederland: met een sterkere samenleving, een eerlijke economie en een betrouwbare en dienstbare overheid. Wat minder gejaagd en wat meer saamhorig.

Corona heeft het onderliggend lijden van onze samenleving blootgelegd. Het onbehagen dat al voor corona voelbaar was, maar door de pandemie verder is uitvergroot. We zien psychische schade bij jongeren, eenzaamheid van mensen die alleen zijn, en polarisatie en korte lontjes in het maatschappelijke en politieke debat. De spanning is door corona groter geworden, maar niet door corona veroorzaakt.

Het is het verhaal van de kikker in de pan op het fornuis: we hebben de afgelopen decennia met elkaar onvoldoende gemerkt dat de temperatuur in de samenleving steeds verder opliep. We geloofden in de liberale illusie dat we allemaal beter af zouden zijn, als ieder van ons zoveel mogelijk het eigen belang najaagt. Pas nu zien we hoever het individualisme van deze tijd is doorgeschoten. De eenzaamheid van deze tijd is het gevoel er alleen voor te staan in een wereld die – ook na corona – grote uitdagingen kent.

Het kantelpunt van deze crisis begint met het besef dat we elkaar altijd nodig hebben om vooruit te komen. Dat geldt voor deze coronatijd, maar zeker ook voor de jaren daarna. Een samenleving van ieder voor zich levert een schijnzekerheid op, die als een zandkasteel aan het strand afbrokkelt bij de eerste vloedgolf. Samenleven kun je niet alleen.

Ons pleidooi voor een waardegedreven samenleving is vaak voor ouderwets versleten, maar is juist nu actueler dan ooit. Waarden en normen vormen het cement van een sterke samenleving, waarin niet de markt of de overheid maar mensen voorop staan. Met elkaar moeten we opnieuw vorm en invulling geven

aan een samenleving waar mensen zich weer thuis en beschermd voelen. Nederland zijn we samen.

Wij geloven in die sterke samenleving. Omdat wij geloven dat wij als één gemeenschap van verbonden en betrokken mensen iedere uitdaging aankunnen. Dat vraagt om een andere manier van denken. Een nieuw kompas. Vrijheid is voor ons niet doen wat je zelf wilt, maar onze vrijheid begint altijd met het denken aan de ander. Verantwoordelijkheid, solidariteit en saamhorigheid vormen ons antwoord op het liberalisme van ieder voor zich.

We repareren wat de afgelopen jaren teveel op zijn beloop is gelaten en investeren in een nieuwe, sterke, eerlijke en verantwoordelijke samenleving. Waar iedereen mee kan doen. Waar we niemand in de steek laten. Waar het gevoel van verbondenheid het vertrouwen geeft dat je er nooit alleen voor staat.

Corona is een *wake up call*, de kookwekker die de kikker waarschuwt dat het water te warm is geworden. De plannen voor het economisch herstel hebben we in hoofdstuk 1 beschreven. Dit tweede hoofdstuk bevat de herstelagenda voor een sterkere samenleving; een waardegedreven samenleving gebouwd op verantwoordelijkheid, solidariteit en saamhorigheid.

VERANTWOORDELIJKHEID

VERANTWOORDELIJKHEID

Niemand leeft voor zichzelf. In onze visie op de samenleving komt de mens tot zijn recht in relatie tot anderen. Dat begint thuis in het gezin waar we opgroeien. Ouders geven hun kinderen in de opvoeding alles mee wat ze later in het leven nodig hebben. Maar het geldt ook op je werk, in de buurt of in verenigingen. We zijn als sociale wezens niet in staat om in ons eentje gelukkig te zijn. Daar hebben we altijd anderen voor nodig.

Die onderlinge verbondenheid is niet vrijblijvend. Het brengt een verantwoordelijkheid met zich mee. Een dubbele verantwoordelijkheid zelfs. Ieder van ons heeft de verantwoordelijkheid om in de eerste plaats goed voor jezelf en je naasten te zorgen, maar daarnaast hebben we allemaal ook de verantwoordelijkheid om naar vermogen bij te dragen aan de samenleving waar we onderdeel van zijn.

Die wederkerigheid staat haaks op het individualisme van ieder voor zich. Het is de grote denkfout van deze tijd dat we denken beter af te zijn als iedereen maximaal zijn eigen belofte najaagt. Sterker nog, het is de oorzaak van het grote onbehagen van deze tijd, omdat steeds meer mensen het gevoel hebben er alleen voor te staan in een tijd van grote veranderingen.

Juist in deze pandemie hebben we opnieuw geleerd dat we altijd van elkaar afhankelijk zijn om vooruit te komen. Die dubbele verantwoordelijkheid biedt de uitweg uit deze crisis. We stropen met elkaar de mouwen op en zorgen dat de sterkste schouders de zwaarste lasten dragen.

Vrijheid en solidariteit zijn voor ons geen tegenstellingen, maar altijd onlosmakelijk met elkaar verbonden. We breken met de liberale illusie van ieder voor zich en kiezen voor een sterke samenleving, waarin we met elkaar de verantwoordelijkheid delen en samenwerken. In die wederkerigheid vinden mensen het vertrouwen in een samenleving waarin niemand er alleen voor staat.

STERKE GEZINNEN

De verantwoordelijkheid voor elkaar is het sterkst in het gezin. Of je nu alleen bent, met zijn tweeën of met meer, in een traditioneel gezin of een regenbooggezin; overal waar mensen duurzaam voor elkaar zorgen en elkaar steunen, ben je geborgen en beschermd.

Daarom willen wij gezinnen versterken, ondersteunen en meer ruimte geven om de zorg voor elkaar te kunnen bieden. Zeker voor gezinnen met jonge kinderen is het leven vaak een spitsuur en zijn de kosten voor het levensonderhoud hoog. Een gewoon inkomen van een leraar of verpleegkundige is allang niet meer genoeg voor de kosten van het dagelijks leven of om een betaalbare woning te vinden.

Wij kiezen voor gerichte lastenverlichting voor gezinnen en middeninkomens, een ruimer ouderschapsverlof en bieden een nieuwe regeling voor de kinderopvang om de combinatie van werk en thuis makkelijker te maken.

Teveel kinderen groeien in ons land op in armoede. De gevolgen hiervan dragen zij vaak hun leven lang mee. Daarom komen wij met een ambitieus plan om het aantal kinderen dat in armoede opgroeit in vier jaar tijd te halveren. We bieden een sluitend aanbod voor werk, maximeren de hoogte van incasso-kosten en beperken de termijn voor schuldhulpverlening. Daarmee kunnen gezinnen in armoede sneller een nieuwe start maken.

EENZAAMHEID

We leven in een tijd van grote eenzaamheid. We worden opgeslokt door het werk, het beeldscherm en de druk om te presteren en hebben daarom minder tijd voor gewoon contact met anderen. Ouderen kampen met een gevoel van overbodigheid, zeker als de kinderen niet meer in de buurt wonen. Maar ook onder jongeren is eenzaamheid een groeiend probleem.

Eenzaamheid is vaak een taboe. Het past niet in de tijdgeest van succes en alles uit het leven willen halen. De *fear of missing out* legt vooral op jongeren een grote druk dat alles een beleving moet zijn.

Corona heeft de eenzaamheid vergroot en zichtbaar gemaakt. We zagen hartverwarmende acties van mensen die elkaar te hulp schoten: van een boodschapje voor de buurvrouw tot de teddyberen voor het raam. Maar hoe langer de pandemie duurt, hoe meer we voelen dat digitale toepassingen als videobellen geen alternatief zijn voor echt contact. We missen de handdruk of de knuffel. We willen weer naar het café, naar het werk of weer gewoon bij opa en oma op bezoek. De psychische schade van de anderhalvemeter-samenleving, de *lockdowns* en het sluiten van de scholen is ongekend groot. Voor jong en oud.

Een van de belangrijkste lessen van corona is dan ook dat we die verbondenheid moeten herstellen. Gedeelde ervaringen en echt contact zijn onmisbaar voor een sterke samenleving. We zijn geen samenleving van zeventien miljoen individuen, maar één gemeenschap van verbonden mensen.

Daarom gaan we door met het actieprogramma 'Eén tegen eenzaamheid' van Hugo de Jonge en verbreden we dit actieplan richting jongeren. We investeren in de sociale cohesie in wijken. In navolging van CDA Den Haag willen we een norm voor maatschappelijke voorzieningen in alle steden. Waar je ook woont moet er voldoende maatschappelijk cement zijn van verenigingen, scholen, groen en cultuur. Daarom maken we ook een doorstart met verenigingen op het gebied van sport, cultuur en ontspanning.

MAATSCHAPPELIJKE DIENSTTIJD

Meer dan vroeger leven mensen in hun eigen bubbel en groeien jongeren op in gescheiden werelden. Na de basisschool kom je steeds minder mensen tegen met een andere achtergrond. Dat is niet goed, want onbekend maakt onbemind. Voor een sterke samenleving zijn gedeelde ervaringen onmisbaar.

Daarom doen wij een ambitieus voorstel om de maatschappelijke diensttijd in te voeren. Dat kan bij Defensie, maar ook bij tal van maatschappelijke projecten op het gebied van zorg, sport, klimaat of veiligheid in heel Nederland. Op basis van de eerste positieve ervaringen van de afgelopen tijd willen we nu doorpakken en een maatschappelijke diensttijd voor alle jongeren tussen de 16 en 20 jaar. Daartoe willen wij een landelijk dekkend aanbod in het leven roepen. In je diensttijd zet je je met anderen jongeren in voor de samenleving. We leren jongeren van jongs af aan het nemen van een dubbele verantwoordelijkheid. Je doet je best op school en als het kan zet je je in voor de mensen om je heen. Veel jongeren doen al een vorm van een diensttijd door het doen van vrijwilligerswerk. De diensttijd is geen onderbreking van je leven, maar een investering in je toekomst naast je studie. De gedeelde ervaring met leeftijdsgenoten met een heel andere achtergrond is de basis onder het besef van solidariteit en saamhorigheid in een sterke samenleving.

EENHEID IN VERSCHIEDENHEID

We zijn geen samenleving van zeventien miljoen individuen, we zijn wel een gemeenschap van zeventien miljoen unieke mensen. In die grote verscheidenheid is onderling respect een cruciale voorwaarde om vreedzaam met elkaar samen te leven.

Respect is een vorm van beschaving. Van fatsoen. Zoals je geacht wordt respect te hebben voor ouderen, voor leraren of voor de politie en hulpverleners. Maar respect vraagt ook om de ruimte te laten aan mensen die anders denken of zijn dan jezelf. In onze open en veelkleurige samenleving telt niet je afkomst, je kleur, je achternaam, je geloof, je levensovertuiging of je geaardheid, maar de bijdrage die je levert.

Toch is fatsoen en respect vaak ver te zoeken. Mensen staan sneller tegenover elkaar dan naast elkaar. Die verdeeldheid, onverdraagzaamheid en korte lontjes gaan ons niet verder helpen. De verruwing van het publieke en politieke debat leiden tot een toenemende polarisatie en olopemde spanningen.

Het is tijd voor een tegenoffensief. Wij zijn de spreekbuis voor die hele grote groep gematigde mensen in het midden die grote zorgen hebben over de verharding en verruwing van onze samenleving. Schelden, schreeuwen en opruien brengen ons niet samen; respect, begrip en verdraagzaamheid wel. Voor belediging, uitsluiting of discriminatie in welke vorm dan ook, is in onze samenleving geen plaats.

Die behoefte aan eenheid en gemeenschapszin vraagt om extra stappen. Wij willen een strengere aanpak van discriminatie, intolerantie en geweld tegen bevolkingsgroepen en antisemitisme. Haatzaaien en groepsbeledigingen worden sneller en strenger bestraft en het verheerlijken van geweld en terrorisme wordt strafbaar. Maar ook buitengewoon hinderlijk gedrag als straatintimidatie, zoals het nasissen van meisjes en jonge vrouwen moet worden vervolgd. Respect en fatsoen willen we niet alleen in de echte wereld, maar ook online. De fatsoensnormen die in het dagelijks leven gelden, gelden ook op internet en moeten dezelfde consequenties krijgen als ze worden overtreden. Om discriminatie op de arbeidsmarkt tegen te gaan willen wij anoniem solliciteren mogelijk maken.

... EN RECHTVAARDIGHEID

De verantwoordelijke samenleving doet een beroep op ons allemaal om mee te doen en naar vermogen een bijdrage te leveren. Dat beroep is niet vrijblijvend. Wie niet mee wil doen kan geen aanspraak maken op de verworvenheden van een sterke gemeenschap. Wie zich nadrukkelijk afkeert en zich niet wil houden aan wetten en regels, moet daarvan de gevolgen dragen.

Wij hebben grote zorgen over de ondermijning van onze rechtsstaat door de zware, georganiseerde criminaliteit. We zijn te ver doorgeschooten in het liberale

gedoogbeleid van coffeeshops en weekendpilletjes en de valse romantiek van Baantjer en de Wallen.

Door het liberale *laissez faire*-beleid van de afgelopen jaren is Nederland een spil geworden in de wereldhandel van drugs, illegale prostitutie en kinderporno. We mogen niet wennen aan het buitensporige straatgeweld, liquidaties en martelkamers, en we moeten een stevige dam opwerpen tegen de verdere inmenging van de onderwereld in de bovenwereld.

Om geloofwaardigheid te behouden moet een verantwoordelijke samenleving wetten handhaven. Anders zet zij de rechtvaardigheid op het spel. Wij investeren in een groot Deltaplan Ondernijning en meer capaciteit voor politie en justitie. Wij zorgen dat misdaad niet loont door criminele vermogens sneller af te pakken en de straffen op zware delicten en drugscriminaliteit te verhogen. Wij kiezen voor een offensieve en preventieve aanpak van zwijgwijken door criminele families op de huid te zitten en criminele vermogens zichtbaar af te pakken.

Hoewel de jeugdcriminaliteit daalt, zien we een groeiend probleem met een harde kern van gewelddadige probleemjongeren. Zij leven aan de zelfkant van de samenleving waar de straat voor hen een harde leerschool is. Politie en justitie waarschuwen voor bendevoering van deze groep jongens, die hun eigen leven als verloren beschouwen en zonder ingrijpen belanden in de zware criminaliteit.

Voor deze jongeren is het jeugdstrafrecht niet genoeg. Wij willen hen van de straat halen om een tweede kans te bieden, en de opvoeding, structuur en discipline die zij helaas thuis niet hebben kunnen krijgen. In een besloten setting bieden wij hen een nieuwe start om te voorkomen dat ze verder afglijden. Ook willen wij de maximale lengte van straffen in het jeugdrecht verdubbelen en willen wij de terugkeer van jongvolwassenenafdelingen in het reguliere gevangeniswezen.

WEDERKERIGHEID ALS BASIS VOOR INTEGRATIE

De dubbele verantwoordelijkheid die we van iedere Nederlander verwachten, vragen we ook van nieuwkomers in ons land. Er bestaat geen *recht* om naar Nederland te mogen komen, maar wel het *voorrecht* om hier te zijn.

In de afgelopen jaren is de integratie van nieuwkomers te veel op zijn beloop gelaten, ondanks goedbedoelde pogingen om hier wat aan te doen. Dat heeft geleid tot achterstanden, problemen en zet het draagvlak voor migratie en vluchtelingen onder druk. Daarom scherpen we het beleid aan.

We zorgen dat we in Europees verband meer grip krijgen op migratie. Door een strengere bewaking van de buitengrenzen, opvang in de regio en een snellere beoordeling van de aanvraag. Meer grip op migratie vraagt ook om een effectiever terugkeerbeleid van mensen die hier niet mogen blijven. Ook hier legt Europa meer gewicht in de schaal dan ieder land voor zich. Wij koppelen het terugkeerbeleid aan afspraken over handel, samenwerking en noodhulp, zodat landen die meewerken aan terugkeer van hun onderdanen voordelen in de relatie met Europa krijgen.

In eigen land stellen we concrete migratiedoelstellingen, die meer dan nu rekening houden met het draagvlak en de spankracht van de samenleving. Op basis van deze concrete doelstellingen kunnen ook de opvang, huisvesting en integratievoorzieningen beter worden georganiseerd.

We zijn niet alleen streng en rechtvaardig op wie we toelaten, we stellen ook hogere eisen aan wie hier mogen zijn. Vanaf de eerste dag is de integratie gericht op het leren van de Nederlandse taal, het vinden van werk en het omarmen van onze samenleving, waarden, normen en cultuur.

Andersom vragen we ook een inspanning van ons allemaal bij de inburgering van nieuwkomers. Via vrijwilligers en jongeren die hun maatschappelijke dienstdienst vervullen koppelen we nieuwkomers aan een 'maatje' om sneller de weg te leren in onze samenleving. Vanuit die wederkerigheid willen wij ook streng optreden tegen uitsluiting en discriminatie, daarom ook willen wij anoniem solliciteren mogelijk maken.

Wie zo voor ons land kiest kan ten volle aanspraak maken op de Nederlandse belofte, dat je inzet altijd zal worden beloond.

SOLIDARITEIT

SOLIDARITEIT

De verantwoordelijke samenleving gaat uit van het idee dat we allemaal een dubbele verantwoordelijkheid hebben, voor onszelf maar ook voor anderen. Tegenover die opdracht om mee te doen, moet de belofte van de samenleving staan dat je inzet wordt beloond en dat we niemand in de steek laten.

De wederkerigheid van de Nederlandse belofte is de laatste jaren onder druk komen staan. Het ieder voor zich denken en het heilige geloof in de markt als eerlijke verdeler van onze welvaart hebben geleid tot kortetermijnwinstbejag, rendementsdenken en een gestage uitholling van de solidariteit.

Dit zien we in de economie, waar een baan steeds minder de zekerheid biedt van een vast contract of een fatsoenlijk inkomen en grote bedrijven de winst boven het algemeen belang stellen. Maar ook publieke voorzieningen als de volkshuisvesting, de zorg en het onderwijs staan onder druk.

Met de teloorgang van de Nederlandse belofte tekent zich in de samenleving een nieuwe horizontale verzuiling af van groepen die elkaar steeds minder tegenkomen, kennen en begrijpen. Aan de ene kant is er een zelfredzame bovenlaag die volop profiteert van de kansen die deze nieuwe tijd biedt. Aan de andere kant staat een kwetsbare groep van burgers die steeds meer het gevoel hebben de grip op het eigen leven te verliezen. Deze *fear of falling* raakt vooral de middenklasse die buiten alle regelingen valt en steeds de volle rekening krijgt. Zij hebben de afgelopen tien jaar ook nauwelijks geprofiteerd van de uitbundige economische groei.

Het herstel van de Nederlandse belofte begint met het economisch herstel na de crisis. Onze ideeën hebben we gepresenteerd in de *New Deal voor de Nederlandse economie*. Door ondernemers weer perspectief te bieden en de ruimte te laten om te ondernemen, vergroten we de 'koek' waarmee we de solidariteit in de samenleving in stand houden en publieke voorzieningen versterken.

BETER ONDERWIJS

Goed onderwijs, kennis, vorming en vakmanschap zijn de basisvoorwaarden om mee te kunnen doen in de samenleving van nu. Daarom zijn wij zo bezorgd over de staat van het onderwijs. Lerarentekorten, dalende vaardigheden en het

grote aantal laaggeletterden waren al voor corona reden tot zorg. Door het sluiten van de scholen en universiteiten vanwege corona zijn de achterstanden voor veel scholieren en studenten alleen maar groter geworden.

De basis moet weer op orde, de lat moet omhoog. Kennis en onderwijs moeten weer de kansenmotor worden van onze samenleving. Daarom schrappen wij het leenstelsel van VVD, D66, PvdA en GroenLinks, en brengen wij de basisbeurs terug. Wij pakken de corona-achterstanden aan met extra mogelijkheden voor bijles en zomerscholen, en een korting op het collegegeld voor het komende studiejaar. Wij maken het vak van leraar weer aantrekkelijk door te zorgen dat leraren meer tijd krijgen voor lesontwikkeling en minder tijd kwijt zijn aan onzinnige registraties. Ook behouden wij de korting op het eerste jaar PABO en zorgen wij voor een goed salaris, dat meer mogelijkheden biedt om leraren extra te belonen voor hun inzet.

De rol van de schoolleider is van groot belang voor hoe de school in totaliteit presenteert. We geven extra ruimte aan schoolleiders om jaarlijks bij te scholen en hun vaardigheden op peil te houden.

Wij maken ruimte voor voorschoolse educatie, speciaal voor die kinderen die anders met een achterstand aan de basisschool beginnen. Wij investeren in basisvaardigheden als rekenen en lezen, op school maar ook voor de ruim 2,5 miljoen laaggeletterden in ons land. Met verlengde brugklassen en gecombineerde schooladviezen bieden we scholen meer mogelijkheden om op maat het beste uit alle leerlingen te halen.

Onderwijs gaat ook over vorming. Saamhorigheid en gemeenschapszin vragen om actieve cultuuroverdracht in het onderwijs. Vakken als geschiedenis, talen of filosofie trekken scholieren en studenten uit de eigen leefwereld en nodigen uit om te reflecteren op jezelf en op de cultuur waarin we leven. 'Burgerschap, democratie en rechtsstaat' worden voor alle leerlingen in het voortgezet onderwijs een apart onderdeel van het eindexamen.

Leren houdt niet op als je klaar bent met school. In een tijd van razendsnelle veranderingen geldt voor steeds meer beroepen dat leren en werken een even noodzakelijke als vanzelfsprekende combinatie wordt. Daarom komen wij met een nieuw, innovatief stelsel van leerrechten voor iedereen die werkt. Daarmee kan elke werkende tijdens zijn hele loopbaan kiezen voor scholing en training om je kennis en vaardigheden op peil te houden.

ZORG

Ons zorgstelsel is gebouwd op de kernwaarde van solidariteit. Tussen jong en oud, ziek en gezond. Corona heeft ons opnieuw geleerd hoe belangrijk en kostbaar onze gezondheid is, maar tegelijk heeft de pandemie laten zien hoe kwetsbaar ons stelsel is bij een langdurige en intensieve vraag naar zorg.

Andere keuzes zijn nodig om ervoor te zorgen dat de zorg voor iedereen beschikbaar, bereikbaar en betaalbaar blijft. De vraag naar zorg zal de komende jaren fors toenemen, omdat we met elkaar steeds ouder worden. Maar de zorg zal ook beter bestand moeten zijn tegen een nieuwe uitbraak als corona. We moeten voorkomen dat een nieuwe gezondheids crisis ook leidt tot de maatschappelijke ontwrichting van nu.

Investeringen in de kwaliteit en het aanbod van zorg kunnen niet zonder voldoende personeel. Daarom maken we het werken in de zorg aantrekkelijker door het collegegeld voor opleidingen verpleegkunde gehalveerd te houden in het eerste studiejaar, hun startsalarissen te verhogen en de regel- en administratiedruk in de zorg te verminderen. We houden voor iedereen het eigen risico gelijk en zorgen dat je niet bij de eerste, dure behandeling je hele eigen risico in één keer kwijt bent. We beperken de afhankelijkheid van andere landen door de productie van medicijnen en geneesmiddelen naar Europa te halen en zorgen voor voldoende voorraden in eigen land.

Om het stelsel ook voor de lange termijn bestendig en betaalbaar te houden maken we de keuze voor zinnige zorg en investeren we meer in innovatie, gezondheid en preventie. Ook starten we een nationaal onderzoeksprogramma naar de drie meest voorkomende ziekten Alzheimer, kanker en obesitas. We beperken de marktwerking, vergroten de samenwerking en dringen onwenselijke productieprikkels terug. Om de zorg in de regio te behouden, maken we een nieuwe zorgkaart voor heel Nederland waarbij het zorgaanbod in iedere regio beter aansluit op de vraag.

RIJNLANDS DENKEN

De solidariteitsgedachte beperkt zich niet tot belangrijke publieke voorzieningen als het onderwijs en de zorg. Het vraagt ook om een vertaling in ons idee van een eerlijke economie.

In de *New Deal voor de Nederlandse economie* kiezen we voor een doorstartstrategie die is gericht op investeren. We bieden ruimte aan ondernemers, investeren in innovatie en maken de overstap naar een sterke, eerlijke en duurzame economie.

Die eerlijke economie vraagt om een ander economisch perspectief. We gaan niet terug naar de oude economie van kortetermijndenken en aandeelhoudersbelangen. Wij kiezen voor goed ondernemerschap in de traditie van het Rijnlands denken. Voor ondernemers die verder kijken dan alleen de winst van vandaag of het rendement van de aandeelhouder. Voor (familie-)bedrijven die sterk geworteld zijn in de regio en een grote bijdrage leveren aan de lokale economie en samenleving. Goed ondernemerschap gaat over samenwerking, brede welvaart en verbinding tegenover het Angelsaksische model van concurrentie, winstmaximalisatie en strijd.

In het Rijnlands denken zijn bedrijfsresultaten het resultaat van de samenwerking tussen werkgevers en werknemers. Ook in die relatie is sprake van wederkerigheid als moderne vorm van solidariteit. Vanuit die visie pleiten wij voor het herstel van het vaste contract, een fatsoenlijk salaris voor werknemers en een beperking van bonussen en topbeloningen bij noodsteun.

Wij willen een basisvoorziening voor arbeidsongeschiktheid voor alle werkenden en ook zelfstandigen de mogelijkheid bieden om eenvoudig een pensioen op te bouwen. Voor mensen, die meer begeleiding nodig hebben om te werken willen wij een terugkeer van de sociale werkvoorziening in de vorm Sociaal Ontwikkelbedrijven en voor mensen die langdurig zijn aangewezen op een bijstandsuitkering introduceren wij een basisbaan als een nieuwe kans op de arbeidsmarkt.

SAAMHORIGHEID

SAAMHORIGHEID

Verantwoordelijkheid en solidariteit zijn twee belangrijke (voor-)waarden voor een sterke samenleving, maar daarmee zijn we er nog niet. Een sterke samenleving gedijt niet op een kale ondergrond. Er is meer dat ons bindt en het gevoel geeft bij elkaar te horen dan het toevallige gegeven dat we met elkaar in hetzelfde land wonen. De sterke samenleving ontstaat pas als mensen ook zelf het gevoel hebben één gemeenschap vormen, waar ze beschermd en thuis zijn. De onvrede van deze tijd is vooral een luide roep om meer saamhorigheid en gemeenschapszin.

Mensen hechten aan hun taal, cultuur, religies, historie, folklore en tradities. Ze vormen onze identiteit en geven betekenis en kleur aan het leven van elke dag. Onze waarden en normen zijn de levenslessen van onze voorouders die een vreedzaam samenleven in een open, democratische samenleving mogelijk maken. Dat is geen hang naar nostalgie, maar een solide basis voor een gezamenlijke toekomst.

EEN COÖPERATIEVE SAMENLEVING

De infrastructuur voor die verbonden samenleving ligt er al. Wij zijn een land van vrijwilligers en verenigingen. De helft van alle Nederlanders is in zijn vrije tijd actief als vrijwilliger in de eigen buurt, de kerk, achter de bar van de voetbalkantine of als mantelzorger in de zorg voor een dierbare.

Deze rijke verenigingstraditie vormt het hart van de coöperatieve samenleving, waar niet de markt of de overheid maar mensen - met elkaar - zelf de handen uit de mouwen steken. Door zo met elkaar samen te werken komen de mooiste dingen tot stand.

Nederland kent een lange traditie van een sterk georganiseerd, maatschappelijk middenveld van eigenwijze en vindingrijke burgers. Van de gildes in de middeleeuwen tot de onderlinge verzekeraars en de woningcorporaties in de twintigste eeuw. Zij wachten niet tot de overheid iets voorschrijft of de markt iets aanbiedt, maar voorzien met elkaar in gedeelde behoeftes of belangen.

De coöperatieve samenleving draait niet om concurrentie of eigen belang, maar in dezelfde traditie van het Rijnlands denken om samenwerking en het

algemeen belang. Juist nu zie je op tal van plekken – lokaal, regionaal én online – mensen zich op een nieuwe, innovatieve de krachten bundelen om met elkaar de samenleving te verbeteren. Van de broodfondsen voor zelfstandigen en de buurt-*WhatsApp* voor een veilige wijk tot jonge ouders die met elkaar zelf de kinderopvang organiseren. Wie wil kan zich aansluiten en heeft niet langer het gevoel er alleen voor te staan.

Een sterke samenleving laat ruimte aan burgers die zelf verantwoordelijkheid (willen) nemen. Daarom willen wij in iedere gemeente een maatschappelijk initiatiefrecht, waarmee burgers een taak van de overheid kunnen overnemen. Wij stimuleren de maatschappelijke onderneming als aparte juridische basis voor bedrijven, die geen winst maar maatschappelijk resultaat als hoogste doel hebben. Wij ondersteunen vrijwilligers, mantelzorgers en verenigingen op alle mogelijke manieren, daarom maken wij ons hard voor een vrijwilligersverlof. Hun bijdrage aan de sterke samenleving is onvoorstelbaar groot en daarmee onmisbaar en onbetaalbaar voor ons allemaal.

Juist daarom spannen wij ons in om na corona niet alleen de economie, maar ook de coöperatieve samenleving een doorstart te geven. Veel verenigingen en instellingen vielen door de coronamaatregelen stil. Zij misten hun inkomsten, terwijl een deel van de kosten gewoon doorliepen. De specifieke noodsteun voor verenigingen bood iets van verlichting, maar garandeert nog geen doorstart na de crisis.

Daarom gaan wij verenigingen, maatschappelijke coöperaties en instellingen ook de komende jaren extra zuurstof bieden om op adem te kunnen komen en een doorstart zeker te stellen. Dit vraagt om maatwerk, overbruggingsregelingen en een gezamenlijke inzet van gemeenten, provincies en Rijk. Voor een sterke samenleving zijn deze verenigingen van vitaal belang. Hun toekomst is de toekomst van ons allemaal.

KUNST, CULTUUR EN HISTORIE

De saamhorigheid ontleen we ook aan een gedeelde cultuur. Van de talloze amateurbeoefenaars in fanfares, toneelverenigingen of schilderclubs tot liefhebbers van het Concertgebouworkest en het Rijksmuseum. Kunst, cultuur en historie zijn meer dan we denken een vanzelfsprekend onderdeel van ons leven. Ze reflecteren belangrijke waarden als vrijheid, verbondenheid en creativiteit en vormen ook in economisch opzicht een belangrijke impuls voor nieuwe, innovatieve en baanbrekende ontwikkelingen.

Net als andere sectoren is de culturele sector hard geraakt door corona. Theaters, bioscopen en musea bleven dicht, makers zaten thuis en het culturele verenigingsleven viel voor een belangrijk deel stil. Wij erkennen de intrinsieke waarde van cultuur en kunst voor een sterke samenleving. Daarom komen wij met een uitgebreid herstelprogramma waardoor makers, instellingen en gezelschappen de draad weer op kunnen pakken. Wij stimuleren nieuwe vormen van samenwerking en innovatieve verdienmodellen voor makers en instellingen.

Wij zorgen voor een goede regionale spreiding van middelen en voorzieningen voor een volwaardig cultureel aanbod in het hele land. Wij komen op voor het behoud van cultureel erfgoed: van waardenvolle monumenten en kerken, tot archieven en historische documenten, maar net zo goed voor het behoud van volksfeesten en lokale tradities.

Om te laten zien wat ons bindt willen wij een nieuw nationaal historisch museum over de geschiedenis van Nederland. Juist nu kan een open debat over ons verleden bijdragen aan de verbinding, saamhorigheid en het gevoel één veelkleurige gemeenschap te zijn.

Dit nieuwe museum kan het icoon zijn voor het nieuwe Nederland, dat we na corona opbouwen. Een land van verantwoordelijkheid, solidariteit en saamhorigheid. Een land dat voortbouwt op de solide fundamenten van ons verleden, maar innoveert, vernieuwt en blijft bouwen aan een nog betere toekomst.

Dat Nederland zijn we samen!

NU

DOORPAKKEN